

Бурова Е.В.¹

До питання проведення педагогічної практики у загальноосвітній школі (60–70-ті роки ХХ ст.)

¹ Бурова Елла Володимирівна, аспірант Донбаського державного педагогічного університету, м. Слов'янськ, Україна

Received October 14, 2013; Accepted October 28, 2013

Анотація. Автором здійснено аналіз досвіду проведення педагогічної практики студентів. Розглянуто сутність поняття “педагогічна практика”. Визначено тенденції використання позитивного педагогічного досвіду в сучасній середній та вищій школі. Розкрито становлення педагогічної практики у загальноосвітній школі в 60–70-ті роки ХХ століття. Доведено, що педагогічна практика студентів є обов’язковою складовою навчального процесу ВНЗ. На підставі результатів дослідження з’ясована провідна роль учителів шкіл у методичній підготовці студентів під час проходження педагогічної практики.

Ключові слова: взаємодія ВНЗ та школи, педагогічна практика, навчально-методична робота.

У другій половині ХХ століття зміст підготовки вчительських кадрів у педагогічних інститутах визначалась законом “Про зміцнення зв’язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР” від 24 грудня 1958 р. Закон про перебудову школи вимагав, щоб навчання студентів у вищих навчальних закладах здійснювалося шляхом поєднання навчання з суспільно корисною працею. Основним видом праці, пов’язаною з процесом навчання майбутнього вчителя в педагогічному ВНЗ, була педагогічна практика в школі та інших навчально-виховних закладах. Вищі педагогічні навчальні заклади, готуючи вчителів для школи, ставали ближче до життя: значно підвищилася навчальна та виховна робота, науковий рівень студентів, виділялася більша кількість годин для самостійної роботи, посилювався контроль з боку керівництва, зміцнився склад методистів, які мали досвід роботи в школі. Крім того, у 60–70-ті рр. ХХ ст. взаємодія ВНЗ і школи давала змогу практикантам побачити й оцінити свій обсяг роботи, зрозуміти колектив учнів, правильно вистроїти весь навчально-виховний процес, поставити себе на місце вчителя-професіонала. В окремих вищих педагогічних навчальних закладах виправдав себе засіб постійної практики в одній і тій же загальноосвітній школі протягом усього навчання у ВНЗ. Така систематична робота з одним учнівським колективом під керівництвом тих же педагогів школи надавала можливості удосконалити здобуті методи та форми в навчально-виховному процесі [7]. Досягнення якісної практики багато в чому залежало від психологічної готовності, педагогічної майстерності, організаторських та творчих здібностей студента.

Проблемі організації та проведення педагогічної практики присвятили свої праці провідні науковці В. Гриньова, Р. Куліш, В. Лозова, Г. Троцько та ін. Застосування теоретичних знань майбутніми учителями на практиці знайшли місце в дослідженнях О. Абдуліної, М. Грищенко, В. Краєвського та ін.

Аналіз наукових досліджень, методичної літератури та нормативних документів свідчить про те, що студенти вищих педагогічних навчальних закладів опираючись на теоретичну підготовку, досягали успіху протягом педагогічної практики в школі, тому що вона виступала з’єднуючою ланкою між теоретичною та самостійною роботою майбутнього вчителя.

Мета статті полягає у тому, щоб на основі навчально-педагогічної літератури проаналізувати досвід ро-

боти студентів ВНЗ протягом педагогічної практики в школі.

Для того, щоб мати уявлення про педагогічну практику, ми розглянули сутність поняття “педагогічна практика”. В “Українському педагогічному словнику” С. Гончаренко підкреслював, що “педагогічна практика – обов’язкова складова навчального процесу педагогічних закладів, яка передбачає професійну підготовку педагогічних кадрів і підвищення їхньої кваліфікації” [3, с.252].

В. Левіна, підтримувала таке трактування і констатувала, що “педагогічна практика – вища і найбільш ефективна форма підготовки вчителя до професійної діяльності, провідна ланка в системі озброєння майбутнього вчителя професійними вміннями та навичками” [6].

Учений радянської доби І. Кобиляцький у своєму підручнику “Методи навчально-виховної роботи у вищій школі” [5] розтлумачував завдання різних видів практик:

– навчальна практика – мала лише обмежену мету, набуття першого враження, знайомство студентами зі школою, педагогічним колективом та класом;

– виробнича практика – носила професійний характер. Її спеціальним, цілеспрямованим завданням була активна участь студентів у навчально-виховному процесі школи;

– переддипломна практика – вважається практикою професійною, але за обмеженими завданнями, пов’язаними з темою дипломного дослідження.

Таке розподілення практик ставило чітке завдання перед студентами практикантами, а з цього – і кращий результат.

Аналогічним чином О. Абдуліною було визначено умови, за яких можлива успішна реалізація вже здобутих знань у системі педагогічної практики. Актуалізація засвоєних теоретичних знань, була необхідна для вирішення практичних завдань, яка включала такі види:

– педагогічна практика студентів 1–2 (1–3) курсів;
– літня педагогічна практика;
– навчально-виховна практика студентів 3–4 (4–5) курсів [1].

Отже, аналіз педагогічної літератури свідчить, про особливе ставлення вчених-педагогів до ролі і значення педагогічної практики в підготовці майбутнього вчителя.

Одним із найважливіших питань у сфері освіти 60–70-х рр. ХХ ст. було дослідження взаємодії ВНЗ і школи, практикантів і учителів, потреби у підготовці студентів до глибокого і всебічного вивчення учнів, до уміння ставити педагогічний діагноз у кожному конкретному випадку з виховання особистості.

Упродовж проходження практики студентами вищого педагогічного навчального закладу в загальноосвітній школі, виникали певні труднощі в організації навчально-виховного процесу. Під час першого знайомства зі школою перед студентами поставали завдання щодо надання допомоги вчителю у виховній роботі, спостереження мікроклімату класу, складання психолого-педагогічної характеристики на учня та написання конспекту уроку.

Але вимоги до професійної підготовки студентів в організації та проведенні педагогічної практики зростали з кожним разом, виникали ряд недоліків та непорозумінь, серед яких найбільшою уваги потребувало питання взаємодії вищого педагогічного навчального закладу та загальноосвітньої школи, практикантів та учителів.

Взаємодія ВНЗ та школи в процесі проведення педагогічної практики витікала з того, що вузівські викладачі ознайомлювалися з новітніми віяннями у навчанні та вихованні учнів, аналізували її відповідність вимогам психолого-педагогічних наук, що з одного боку, використовувалося з метою удосконалення підготовки студентів, а з іншого, – для здійснення допомоги школі в навчально-виховному процесі учнів.

Підвищенню рівня педагогічної практики сприяло:

- введення у вищих педагогічних навчальних закладах спецкурсів з питань роботи класного керівника;
- проведення у школі викладачами кафедри педагогіки практичних занять та виступів;
- удосконалення набутих знань студентами (детальна розробка програми практики, підготовка наочних посібників, ознайомлення з планами навчальної й виховної роботи школи);
- усвідомлення студентом правильності вибору професії (психологічна готовність до педагогічної практики, педагогічна майстерність, самоосвіта) [8].

На початку 60-их років ХХ ст. Міністерством освіти УРСР було затверджено від 4 січня 1961 р. інструкцію “Про організацію і проведення педагогічної практики студентів стаціонарних відділів педагогічних інститутів”, згідно якої посилилася увага до проходження практики, протягом усього навчання у ВНЗ студент був пов’язаний зі школою: на 1–3 курсах 1 день на тиждень працюючи в школі проходив безвідривну практику. Безвідривна практика включала собою обов’язкове проходження в сільських, вечірніх школах та школах подовженого дня, в навчальних виробничих бригадах [9, с. 8-15].

Отже, проаналізувавши результати педагогічної практики з відривом від навчальних занять, можна зробити висновки, що вона надавала студентам практичних навичок, які були потрібні в їх подальшій самостійній роботі.

Нажаль, доводилося спостерігати на практиці зовсім іншу ситуацію: розглянув звіт директора Горлівського педагогічного інституту іноземних мов К. Швачки, було виявлено, що не у всіх студентів був

достатній рівень знань під час самостійної роботи з підручником та програмою з іноземної мови [11, с. 11–12].

Наприклад, колектив Житомирського педагогічного інституту здійснюючи Закон про народну освіту, провів певну роботу спрямовану на посилення теоретичної і практичної підготовки студентів. Спланували педагогічну практику так, що студенти з 1 курсу по 5 курс мали постійний зв’язок зі школою. Студенти 1 – 4 курсів проходили педагогічну практику без відриву від навчальних занять, надавали допомогу в організації виховних заходів, в проведенні гурткової роботи з шкільних предметів та випуску стінних газет. Активно проходила практика студентів 5 курсів в сільській школі, де вони з першого дня роботи працювали на робочому місці вчителя – класного керівника [10, с. 4-5.].

З досвіду роботи Луганського педагогічного інституту ім. Т.Г.Шевченка 1963 р. видно, що на I–III курсах – практика в школах міста без відриву від навчання спочатку проходила під керівництвом кафедри педагогіки, а потім – методистів з окремих дисциплін; на IV курсі – практика проходила в міських школах з відривом від навчальних занять; на V курсі – стажування проходило протягом півріччя на робочому місці вчителя [9, с. 10]. У зв’язку з нестачею в деяких школах учителів, студенти IV курсів працювали на робочих місцях, в процесі чого ознайомлювалися з навчально-виховною роботою, з учнями, відвідували уроки кваліфікаційних учителів, підвищували свій рівень.

Проте в такій роботі були суттєві недоліки: поперше в багатьох випадках студенти працювали у віддалених мало укомплектованих сільських школах, де були відсутні вчителі такої ж спеціальності, які б допомагали у методичній підготовці; по-друге методисти інституту виїжджали у такі школи 2-3 рази на рік, а цим самим не могли контролювати та надавати навчально-методичну допомогу у роботі практикантів [9, с. 11].

Питання пошуку шляхів підвищення ефективності педагогічної практики вимагало від вищих навчальних педагогічних закладів поліпшення та удосконалення підготовки висококваліфікованих спеціалістів для педагогічної практики та вчительської роботи в школі. Усі викладачі кафедр педагогіки та психології зосереджували всю роботу на організації та проведенні практики.

Найбільший розквіт педагогічної практики припадав на 70-ті рр. ХХ ст., коли вже крім традиційних інструктивних конференцій чи семінарів для студентів та викладачів, перед початком практики в кабінетах педагогіки почали проводитися практичні заняття, організовувалися виставки “У допомогу студентам-практикантам”, “Студент – майбутній учитель”, де студенти набували досвіду роботи зі шкільною документацією: постановами влади про школу, навчальними планами, підручниками, посібниками, конспектами уроків, планом проведення позакласних заходів [2].

Наприклад, одним з вірних рішень в організації та проведенні практики студентів в Черкаському педагогічному інституті з ініціативи ректорату та деканату було розроблено систему попереднього вивчення дос-

віду роботи кращих учителів шкіл, здійснювався підбір кваліфікованих учителів, які б здійснювали керівництво практикою [4, с. 26].

Велику роль в організації педагогічної практики відіграв досвід учительського колективу школи, який завжди був зразком для студентів-практикантів. Позитивних результатів надавало відвідування уроків провідних учителів школи, ознайомлення з їх навчальною та методичною роботою. Такий взаємозв'язок між студентами та вчителями дозволяв систематизувати, накопичувати цінні знання і вміння, а потім застосовувати їх у подальшій самостійній роботі в школі.

Крім того, після проведення уроку студентом, з метою аналізу викладеного матеріалу відбувалося його обговорення разом з учителем, методистом та студентами. Учитель ділився думками щодо проведення уроку, знайомив студентів з основними методами та прийомами роботи, вказував на помилки, робив зауваження, а також хвалив, бо це перші самостійні кроки студентів у якості вчителя-практиканта. Студенти, які спостерігали урок свого однокурсника задавали питання, обговорювали окремі моменти подання навчального матеріалу, висловлювали свої думки стосовно проведення уроку. Останнім у процесі обговорення висловлювався методист інституту, робив зауваження, націлював на подальшу роботу, оцінював урок студента. Методист вищого педагогічного навчального закладу зупинявся на методичній проблемі з метою показати студентам як теоретичні знання реалізуються на практиці. Таке обговорення уроків надавало позитивних результатів: вони виховували у студентів навички щодо аналізу, узагальнення та спостереження матеріалу, вчили логічно будувати структуру уроку, підпорядковувати кожен елемент його основній меті.

Наприклад, аналіз методичної роботи в Одеському університеті, свідчить, що протягом практики студен-

ти опрацьовували навчально-методичні завдання, а потім з результатами дослідження виступали на студентській конференції, чим підносили теоретичне значення практики [19].

Студенти, упродовж практики удосконалювали навчальну та методичну роботу школи, допомагали вчителям у виховній роботі з учнями. Але була і друга група студентів, які ухилялися від проходження практики.

Успіхи взаємодії вищого педагогічного навчального закладу та загальноосвітньої школи у процесі практики залежали від багатьох факторів:

- чіткого планування та організації практики;
- спрямування різноманітних форм;
- піднесення рівня науково-методичної якості уроків і позакласних заходів;
- рівня підготовки вчителів різноманітними методичними прийомами;
- формування умінь застосовувати теоретичні знання на практиці.

Отже, педагогічна практика перетворилася в суспільно корисну працю студента та підготовку майбутнього фахівця. Важливо підкреслити, що за відсутності необхідної кількості методистів педагогічних інститутів значну кількість годин з керівництва педагогічною практикою було надано провідним учителям шкіл, завдяки чому між студентами та вчителями встановлювався тісний контакт. Взаємодія викладачів педагогічних інститутів та вчителів мала позитивний вплив на якість проходження педагогічної практики студентами педагогічних інститутів. Успіх педагогічної практики значною мірою залежав від того, в яких школах студенти її проходили, оскільки тільки та педагогічна практика, яка націлювалася на поглиблення умінь та навичок індивідуального підходу до вирішення різноманітних навчально-виховних завдань школи, забезпечувала формування зацікавленості у подальшій педагогічній професії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абдуліна О.А. Педагогическая практика студентов: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов // Абдуліна О.А., Загряжкіна Н.Н. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1989. – 175 с.
2. Артеменко М.М. Підвищення ефективності педагогічної практики / М.М. Артеменко // Проблема удосконалення навчального процесу в педагогічному вузі: матеріали республіканської науково-практичної конференції. – К, 1975. – С. 92.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – С. 252.
4. Гусак М.П. Про деякі питання підготовки майбутнього вчителя / М.П. Гусак // Вища і середня педагогічна освіта: республіканський науково-методичний збірник. – К.: Вища школа, 1973. – Вип. 6. – С. 26.
5. Кобиляцький І.І. Методи навчально-виховної роботи у вищій школі / І.І. Кобиляцький – Львів.: Львівський університет, 1970. – 200 с.
6. Левіна В.А. Педагогічна практика і майбутня професія / В.А. Левіна // Проблема удосконалення навчального процесу в педагогічному вузі: матеріали республіканської науково-практичної конференції. – К, 1975. – С. 92.
7. Матюша К.І. Деякі шляхи вдосконалення педпрактики студентів / К.І. Матюша // Проблема удосконалення навчального процесу в педагогічному вузі : матеріали республіканської науково-практичної конференції. – К, 1975. – С. 98.
8. Молчанова Г.І., Кабанова Т.І. Шляхи підвищення ефективності педагогічної практики студентів / Г.І. Молчанова, Т.І.Кабанова // Проблема удосконалення навчального процесу в педагогічному вузі : матеріали республіканської науково-практичної конференції. – К, 1975. – С. 89-90.
9. Пічугін В.Г. З досвіду роботи Луганського педагогічного інституту ім. Т.Г.Шевченка / В.Г. Пічугін // З досвіду роботи педагогічних вузів Української РСР [Упорядкували В.О. Вікторов, І.В. Капелюшний]. – К. : Радянська школа, 1964. – С. 8-15.
10. Про організацію і проведення педагогічної практики студентів у Житомирському педагогічному інституті відповідно до нових вимог підготовки вчителів // Інформаційний збірник Міністерства народної освіти Української РСР. – №13, 1961. – С. 4-5.
11. Про роботу Горлівського педагогічного інституту іноземних мов // Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР. – 1958. – № 5. – С. 11-12.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Abdullina O.A. Pedagogicheskaya praktika studentov [Pedagogical practice of students] ucheb. posobiy dlya studentov ped. institutov// Abdullina O.A., Zagryazkina N.N. – 2 - izd. pererab. i dop. – Prosveshcheniye, 1989. – 175 s.

2. Artemenko M.M. Pidvyshchennya effectyvnosti pedagogichnoi pryctyky [The promoting of the effectiveness of pedagogical practice] / M.M. Artemenko // Problema udoskonalennya navchalnogo protsesu v pedagogichnomu vuzi [The problem of the development of the educational process at the pedagogical higher educational establishment] : materialy respublikans'koi naukovo-pryctychnoi konferentsii – K, 1975. – S. 92.
3. Goncharenko S.U. / Ukrainskiy pedagogichnyi slovnyk [The Ukrainian pedagogical vocabulary] / S.U. Goncharenko: Lybid', 1997. – S. 252.
4. Gusak M.P. Pro deyaki pytan'ya maybutnyogo vchytelya [About some questions of future teacher] / M.P. Gusak // Vyshcha I serednya pedagogichna osvita : respublikans'kyi naukovy – metodychnyi zbirnyk – K. : Vyshcha shkola, 1973 – Vyp. 6 – S. 26.
5. Kobylats'kyi I.I. Metody navchal'no-vyhovnoi roboty u vyshchii shkoli [The methods of educational work at higher school] / Ivan Ivanovych Kobylats'kyi – Lviv.: Lviv's'kyi universytet, 1970 – 200 s.
6. Levina V.A. Pedagogichna praktyka i maybutnya profesiya [Pedagogical practice and future profession] / V.A. Levina // Problema udoskonalennya navchalnogo protsesu v pedagogichnomu vuzi [The problem of the development of the educational process at the pedagogical higher educational establishment]: materialy respublikans'koi pryctychnoi konferents'ii – K, 1975 – S. 92.
7. Matyusha K.I. Deyaki shlyahy vdoskonalenn'ya pedpractyky studentiv [Some ways of the development of students' practice] I.K. Matyusha // Problema udoskonalennya navchalnogo protsesu v pedagogichnomu vuzi: materialy respublikans'koi pryctychnoi konferents'ii – K, 1975 – S.98.
8. Molchanova G.I., Kabanova T.I. Shlyahy pidvyshchennya effectyvnosti pedagogichnoi pryctyky studentiv / G.I. Molchanova, T.I. Kabanova // Problema udoskonalennya navchalnogo protsesu v pedagogichnomu vuzi: materialy respublikans'koi pryctychnoi konferents'ii – K, 1975 – S.89-90
9. Pichugin V.G. Z dosvidu roboty Lugans'kogo pedagogichnogo instytutu im. T.G. Shevchenka [From the experience of working of Lugansk pedagogical institute named after T.G. Shevchenko] // Z dosvidu roboty pedagogichnyh vuziv Ukrain's'koi RSR [Uporyadkuvaly V.O. Viktorov, I.V. Kapelyushnyi] – K: Rad'yans'ka shkola, 1964 – S. 8-15.
10. Pro organizatsiyu I provedenn'ya pedagogichnoi pryctyky studentiv u Zhytomyr's'komu pedagogichnomu unistyuti vidpovidno do novykh vymog pidgotovky vchyteliv [About the organization and conducting of pedagogical students' practice according to the new requirements of the teachers' training // Informatsiynyi zbirnyk Ministerstva narodnoi osvity Ukrain's'koi RSR – №13, 1961. – S. 4-5.
11. Pro robotu Gorliv's'kogo pedagogichnogo instytutu inozemnykh mov [About the work of Gorlovka pedagogical institute of foreign languages // Zbirnyk nakaziv ta instruktсий Ministerstva osvity Ukrain's'koi RSR. – 1958. – № 5. – S.11-12.

Burova E. To the question of organizing of pedagogical practice at the comprehensive school (60-70s of the XX century)

Abstract. The author has analyzed the experience of organizing of the pedagogical students' practice. The sense of the statement «pedagogical practice» has been observed. The tendencies of using the positive pedagogical experience at the secondary and higher school have been determined. The appearing of pedagogical practice at the comprehensive school in 60-70s years of the XX century has been researched. The pedagogical students' practice has been proved to be the compulsory part of the process of studying at higher educational establishments. The main role of teachers at the methodological training of students during pedagogical practicing has been considered on the basis of the results of the research.

Keywords: *the interaction of higher educational establishment and school, pedagogical practice, educational and methodological work.*

Бурова Э.В. К вопросу проведения педагогической практики в общеобразовательной школе (60- 70-е гг. XX в.)

Аннотация. Автором проанализирован опыт проведения педагогической практики студентов ВУЗов. Рассмотрена сущность понятия “педагогическая практика”. Определены тенденции использования положительного педагогического опыта в современной средней и высшей школе. Раскрыты особенности становления педагогической практики в общеобразовательной школе в 60–70-е гг. XX века. Обосновано, что педагогическая практика студентов является обязательной составляющей учебного процесса ВУЗа. На основании результатов исследования доказана ведущая роль учителей школ в методической подготовке студентов во время прохождения педагогической практики.

Ключевые слова: *взаимодействие ВУЗа и школы, педагогическая практика, учебно-методическая работа.*